

УДК 378.147:378.12:378.046.4

ОЛЕНА КАСЬЯНОВА

Харківська медична академія післядипломної освіти

ПРОЕКТНА ДІЯЛЬНІСТЬ ЯК ЗАСІБ РОЗВИТКУ УПРАВЛІНСЬКОЇ КУЛЬТУРИ ВИКЛАДАЧА ВНЗ У СИСТЕМІ ПІСЛЯДИПЛОМНОГО НАВЧАННЯ

Розглянуто проблему розвитку професіоналізму викладача вищого навчального закладу у системі післядипломної освіти. Наголошено, що важливою характеристикою професіоналізму є управлінська культура викладача. Подано практичний досвід використання проектної технології для розвитку управлінської культури викладача вищої школи у післядипломному навчанні.

***Ключові слова:** професійно-педагогічна культура, управлінська культура викладача, проект, проектування, метод проектів, навчання в співпраці, післядипломне навчання*

Постановка проблеми, її зв'язок із важливими науковими та практичними завданнями. Суспільний розвиток, потреби сьогодення висувають до особистості та професіоналізму викладача сучасної вищої школи нові вимоги. Аналіз нормативних документів з питань розвитку освіти в Україні, наукової літератури та педагогічної практики свідчить, що важливі резерви в удосконаленні професійно-педагогічної діяльності викладача вищої школи мають місце в її управлінському аспекті. Цілком очевидно, що більшість недоліків у діяльності викладачів пов'язані з низьким рівнем їх готовності до управління педагогічним процесом, керування самостійною навчально-пізнавальною діяльністю студентів, недостатньою відповідальністю за результати власної педагогічної праці.

Відтак, важливе місце у структурі професійно-педагогічної діяльності повинні зайняти управлінські знання й уміння, ціннісні орієнтації, переконання, особистісні якості, які утворюють управлінську культуру викладача.

Аналіз останніх досліджень і публікацій із проблеми, виділення невирішених її частин. Проблема професіоналізму, професійної та управлінської культури викладача сучасного вищого навчального закладу присвячена значна кількість публікацій у вітчизняних і зарубіжних виданнях. Так, загальні основи розвитку професійної культури викладача вивчали Н. Крилова, Н. Никало. Розвиток професійно-педагогічної культури викладача в освітньому процесі вищих педагогічних закладів освіти досліджували В. Андрущенко, А. Барабаншиков, Є. Бондаревська, В. Буряк, В. Гриньова, І. Зязюн, І. Ісаєв, В. Кремень, Л. Нечепоренко, Г. Шевченко, В. Франкл, Е. Фромм, К. Ясперс та інші науковці. Педагогічну культуру як цілісне утворення вивчала В. Гриньова. Етичний, правовий аспекти професійної культури майбутнього вчителя стали предметом наукових розвідок М. Васильєвої, Г. Васяновича, М. Подберезького, М. Фіцули; психологічний – В. Войтко, Н. Чепелевої; історико-педагогічний – М. Євтуха, В. Лугового.

З огляду на проблематику нашого дослідження особливо цінними є наукові праці Л. Азарової, А. Губи, О. Деркач, М. Кононенко, С. Королюк, О. Позднякова, В. Сластьонова, Н. Тамарської, в яких, з огляду на сучасні здобутки психолого-педагогічної науки та теорії педагогічного менеджменту, виокремлено різні концептуальні підходи до формування управлінської культури майбутніх педагогів. Водночас тривають обговорення значущості управлінської складової професіоналізму викладача вищого навчального закладу та її розвитку у різних освітніх системах у наукових розвідках Л. Васильченко, Б. Гаєвського, І. Зязюна, В. Крижка, Є. Павлютенка, Ю. Пальохи, Г. Тимошка, Ф. Хміля, П. Щербаня та інших дослідників.

Незважаючи на значну кількість праць щодо окресленої проблеми, залишаються дискусійними питання формування і розвитку управлінської культури викладача вищої школи в системі післядипломної освіти.

Отже, **мету статті** вбачаємо у розкритті можливостей розвитку управлінської культури викладача ВНЗ шляхом використання сучасних форм і методів навчання у закладі післядипломної освіти.

Виклад основного матеріалу дослідження. Управлінська культура у психолого-педагогічній літературі та літературі з менеджменту розглядається як: знання теорії та процесів управління, їх закономірностей, властивостей, функціонального змісту, видів, форм і методів управлінської діяльності; спосіб творчої самореалізації особистості в різноманітних видах управлінської діяльності, спрямованої на освоєння, передачу і створення цінностей і технологій в управлінні педагогічною системою; знання та володіння теорією управління як важливої соціальної функції – свідомого і владного, із застосуванням новітніх досягнень культури організації, впливу як на окремих людей, так і на всю людську спільноту, що проводиться заради досягнення чітко визначеної конкретної мети.

Ми погоджуємося з поглядами А. Губи, який вважає, що управлінська культура вчителя як менеджера освіти є динамічним системним особистісним утворенням, що включає педагогічні цінності, спеціальні знання і вміння, особистісні якості, які забезпечують ефективність здійснення управлінської професійно-педагогічної діяльності [1].

На думку Л. Кондрашової, управлінська культура викладача вищої школи є важливою характеристикою його професіоналізму і готовністю якісно керувати навчальним процесом, професійною підготовкою майбутніх спеціалістів різних сфер фахової діяльності [3].

Розвиток управлінської культури викладача знаходиться на перетині двох проблем: проблеми удосконалення професійно-педагогічної діяльності викладача, яка полягає в опануванні новими концепціями, змістом, технологіями, методиками навчання і виховання студентів, і проблеми педагогічного менеджменту, що передбачає здійснення педагогічного аналізу, планування, організації, контролю і коригування педагогічного процесу, тобто реалізацію викладачем управлінських функцій.

Отже, підвищення рівня управлінської культури викладача має здійснюватися через підвищення рівня виконання управлінських функцій, культури прийняття рішень, використання різноманітних форм і методів контролю, культури спілкування, поведінки, удосконалення стилю управління навчальним процесом тощо.

Відтак, постає проблема формування управлінських умінь викладача ВНЗ. Аналіз наукової літератури дозволяє визначити уміння і навички, опанування яких забезпечать підвищення рівня управлінської культури викладача:

діагностико-прогностичні (проективні) – вміння чітко визначити мету, цілі і завдання навчального процесу;

гностичні вміння – уміння аналізувати, порівнювати, узагальнювати, вносити корективи;

організаційно-регулятивні – самостійно приймати оптимальні управлінські рішення з урахуванням особливостей конкретної педагогічної ситуації;

соціально-психологічні – організувати сприятливий психологічний клімат у студентському колективі, підвищувати мотивацію навчальних досягнень майбутніх фахівців;

контрольно-коригувальні – регулювання взаємовідносин і підвищення згуртованості студентського колективу, ліквідація конфліктів, координація навчально-пізнавальної діяльності студентів.

Нова парадигма післядипломної освіти висуває необхідність впровадження якісно нових підходів до підвищення кваліфікації фахівців, на відміну від існуючих, традиційних форм і методів навчання.

Для слухачів – це перехід від сприйняття до активного навчання, від зовнішньої до внутрішньої мотивації, від стандартного до індивідуального опанування змістом освіти, від пасивного навчання до навчання на власному досвіді; від знань до компетенцій.

Для викладача – це перехід від викладання до супроводжуючого навчання, від цензора до модератора, від репродуктивного до дослідного навчання, від монологу до взаємодії, від

оцінки рівня засвоєння знань до організації позитивного зворотного зв'язку, від подання інформації до результатів освітнього процесу.

Отже, актуальним стає запровадження у систему післядипломної освіти інтерактивного навчання, серед методів якого провідне місце посідають метод проектів та навчання у співробітництві.

Метод проектів і навчання у співробітництві (cooperative learning) знаходять все більше розповсюдження в освітніх системах різних країн світу. Це зумовлено не лише педагогічними, а й соціальними чинниками, а саме:

необхідність навчити слухачів набувати знання самостійно, уміти користуватися набутими знаннями для вирішення нових пізнавальних і практичних завдань;

актуальність набуття комунікативних навичок, умінь, тобто вміння працювати в різних групах, виконуючи різні соціальні ролі (лідера, виконавця, посередника та ін.);

актуальність широких людських контактів, знайомства з різними точками зору на одну проблему;

значимість для розвитку особистості фахівця вміння користуватися дослідницькими методами: збирати необхідну інформацію, факти, вміння їх аналізувати з різних точок зору, висувати гіпотези, робити висновки [4].

Запровадження у навчальний процес підвищення кваліфікації викладачів ВНЗ методу проектів пов'язане, по-перше, зі встановленням у сучасній педагогіці пріоритетного принципу навчання – «навчання через дію», по-друге, із можливістю забезпечити формування управлінських знань, умінь, професійно значущих якостей особистості викладача вищої школи з великою долею їх самостійності у навчальному процесі.

Поняття «проект» розглядають у діяльнісному і продуктивному аспектах. Так, з огляду на діяльнісний аспект проект розуміють як інноваційну форму організації спільної роботи, спрямованої на досягнення певного результату. З точки зору продуктивного аспекту – як результат діяльності, тобто отриманий продукт.

У педагогічній літературі проектування трактується як: 1) особливий тип інтелектуальної діяльності, суттєвою рисою якої є перспективне орієнтування; 2) практична спрямованість дослідження, процес створення проекту – прототипу, прообразу передбаченого або можливого об'єкта; 3) спеціальна, концептуально обґрунтована і технологічно забезпечена діяльність зі створення образу майбутньої системи із заданими параметрами.

Педагогічне проектування є перспективним напрямом сучасної педагогіки, тому що воно: 1) має евристичний характер; 2) його використання дозволяє: а) побудувати сучасний освітній процес як складну систему; б) ефективно конструювати технологію навчання; в) реалізувати інтегративну функцію сучасної педагогіки за умов систематизації і формалізації її теоретичних основ.

Отже, проектування – це новий тип мислєдіяльності, орієнтований на розробку програм, проектів, майбутніх станів об'єктів і систем на основі тенденції їх розвитку, врахування факторів можливості, постановки перспективних цілей, ґрунтовного аналізу стану об'єктивної дійсності.

Оскільки створення проекту передбачає такі види діяльності, як цілепокладання, аналіз, планування, проектування, коригування, моделювання, а також зумовлює необхідність комунікативної діяльності, прийняття рішень тощо, то використання методу проектів для розвитку управлінської культури викладача вбачається нам доцільним.

У практиці підвищення кваліфікації викладачів вищих медичних навчальних закладів для розвитку їх управлінської культури, викладачі кафедри педагогіки, філософії та мовної підготовки ХМАПО використовують прикладні (практико-орієнтовані) та дослідницькі проекти.

Прикладні (практико-орієнтовані) проекти мають чітко визначений результат діяльності його учасників, який обов'язково орієнтований на їхні освітні та професійні інтереси. Такий проект передбачає ретельно продуману структуру, сценарій діяльності його учасників з визначенням функцій кожного з них, виважених висновків, оформлення кінцевого продукту діяльності.

Дослідницькі проекти передбачають розв'язання комплексного завдання, що охоплює організаційну, методичну, практичну, педагогічну, дослідницьку діяльність групи чи колективу фахівців, спрямовану на одержання інтегративного освітнього результату. Вони потребують чіткої структури, обґрунтування актуальності теми, предмета дослідження для всіх учасників, визначення проблеми, мети. Цей тип навчальних проектів передбачає висунення гіпотези, її перевірку, обговорення та аналіз результатів, їх оформлення.

Аналіз психолого-педагогічної літератури уможливорює виокремлення таких характерних ознак проекту:

передбачає дослідницьку діяльність, яка планується, організується, реалізується та оцінюється самим слухачем;

виконання проекту спрямоване на одержання певного кінцевого продукту;

створення проекту стимулює активну навчально-пізнавальну діяльність слухачів;

виконання проекту забезпечує інтеграцію знань, умінь і навичок з різних галузей знань та власного професійного і життєвого досвіду;

у процесі роботи над проектом здійснюється комунікативна взаємодія всіх його учасників.

Навчальні проекти, що запроваджуються у практику підвищення кваліфікації викладачів ВНЗ, спрямовані на формування знань із теорії педагогічного менеджменту, управлінських концепцій і технологій; умінь, навичок і способів професійно-педагогічної діяльності, управління навчально-пізнавальною і самостійною діяльністю студентів; побудову власного алгоритму дій; творче застосування знань у незнайомій ситуації; оволодіння професійно значущими методами, прийомами, засобами діяльності.

Здійснення проектної діяльності передбачає дотримання таких вимог:

наявність освітньої проблеми, актуальність та складність якої відповідає професійним запитам, життєвим потребам, інтересам та віковим особливостям учасників проекту;

педагогічна цінність проектної діяльності (формування, систематизація, узагальнення, розширення знань, формування і розвиток умінь, навичок, моральних норм, цінностей, світоглядних позицій тощо);

результативність проекту: якщо для проектування обрано теоретичну проблему, то конкретне її рішення; якщо практичну – отримання продукту, готового до впровадження;

створення умов для аналізу й розв'язання дослідницької проблеми (її постановка, оцінювання, пошук шляхів розв'язання, експертиза та апробація шляхів вирішення, конструювання підсумкового проекту, його захист, оцінка та впровадження);

самодіяльний характер навчально-пізнавальної діяльності слухачів;

практична, теоретична, пізнавальна значущість прогнозованих результатів.

Технологія проектування опирається на певні принципи, норми та правила проектування, що дозволяють організувати діяльність слухачів від ідеї до її практичного втілення. Особливої уваги заслуговують такі узагальнені принципи:

особистісного розвитку (передбачає можливість особистісного розвитку, самоконтролю і самореалізації);

керованості (передбачає чітку організацію, технологічність);

цілісності (створення умов для виявлення кожним пізнавальної і творчої активності);

поєднання дослідницької, проектувальної та педагогічної діяльності, що визначає якість проекту;

продуктивності (інтеграція процесів оволодіння та застосування знань у всіх сферах життєдіяльності) [2].

Уміння користуватися методом проектів – показник високої кваліфікації викладача, його прогресивної методики навчання і розвитку студентів чи слухачів.

Висновки з дослідження і перспективи подальших розвідок. Отже, використання методу проектів у системі післядипломного навчання створює умови для всебічного розвитку особистості фахівця у процесі організації творчої самостійної діяльності на засадах вільного вибору, з урахуванням його інтересів і професійних потреб. Проектна діяльність практично допомагає слухачам усвідомити роль управлінських знань, умінь, навичок у професійно-педагогічній діяльності. Використання методу проекту для опанування основами

педагогічного менеджменту викладачами вищої школи сприятиме розвитку комунікативних умінь, умінь самоаналізу, самоконтролю, саморегуляції, раціональній обробці й використанню інформації, здійсненню інноваційної професійно-педагогічної діяльності.

Зазначимо, що використання методу проектів у навчально-виховному процесі повинно бути виваженим і продуманим, оскільки він є не універсальним щодо розв'язання складних дидактичних проблем. Проте метод проектів повинен органічно увійти у систему післядипломної освіти, в якій його необхідно використовувати не замість систематичного предметного навчання, а як компонент системи навчання.

Перспективи подальших досліджень вбачаємо в обґрунтуванні технології проектної діяльності та можливостей її використання у підвищенні кваліфікації фахівців різних галузей.

Список використаних джерел

1. Губа А. В. Формування управлінської культури майбутнього менеджера освіти (теоретико-методичний аспект) : монографія / А.В.Губа. – Харків : ХНАДУ, 2009. – 292 с.
2. Коберник О.М. Проектна технологія: можливості застосування в освіті / О. М. Коберник // Педагогіка вищої та середньої школи. – 2012. – Вип. 36. – С.11-18.
3. Кондрашова Л. В. Управлінська культура викладача – важливий засіб забезпечення якості університетської освіти / Л. В. Кондрашова // Вісник Черкаського університету. Серія «Педагогічні науки». – 2013. - №36 (289). – С.92-96.
4. Сисоєва С. О. Інтерактивні технології навчання дорослих : навчально-методичний посібник / Сисоєва С.О.; НАПН України, Ін-т педагогічної освіти і освіти дорослих. – К.: ВД «ЕКМО», 2011. – 320 с.

Стаття надійшла до редакції 14.02.2015 р.

КАСЬЯНОВА Е.

Харьковская медицинская академия последипломного образования, Украина

ПРОЕКТНАЯ ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ КАК СРЕДСТВО РАЗВИТИЯ УПРАВЛЕНЧЕСКОЙ КУЛЬТУРЫ ПРЕПОДАВАТЕЛЯ В СИСТЕМЕ ПОСЛЕДИПЛОМНОГО ОБУЧЕНИЯ

Рассмотрена проблема развития профессионализма преподавателя высшего учебного заведения в системе последипломного образования. Акцентировано, что важной характеристикой профессионализма является управленческая культура преподавателя. Подан практический опыт использования проектной технологии для развития управленческой культуры преподавателя высшей школы в последипломном обучении.

Ключевые слова: профессионально-педагогическая культура, управленческая культура преподавателя, проект, проектирование, метод проектов, обучение в сотрудничестве, последипломное обучение.

KASYANOVA O.

Kharkiv Medical Academy of Postgraduate Education, Ukraine

PROJECT ACTIVITY AS A MEANS OF DEVELOPMENT OF THE TEACHER'S MANAGEMENT CULTURE IN THE SYSTEM OF POSTGRADUATE EDUCATION

The problem of the development of professionalism of the teacher of higher education institution in the system of postgraduate education is considered. It is emphasized that an important characteristic of professionalism is the teacher's management culture. Practical experience in the use of project technology for the development of a management culture of the teacher in the system of postgraduate education is provided.

Keywords: *professional and pedagogical culture, the teacher's management culture, project, projection, project method, cooperation training, postgraduate education.*